

Abivajavast lapsest
teatamine
ja andmekaitse

JUHEND

Laste-
ombudsman

Abivajavast lapsest
teatamine
ja andmekaitse

JUHEND

Laste-
ombudsman

Sissejuhatuse	5
Abivajav laps. Hädaohus olev laps	6
Varane märkamine ja võrgustikutöö lastekaitsetöös	8
Abivajavast lapsest teatamine	10
Teata valla- või linnavalitsusele ja vajadusel politseile	12
Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse	14
Abivajava lapse, tema pere ja lähedaste isikuandmete kaitse	16
Isikuandmete edastamise kanalid ja turvameetmed	19
Abivajavast lapsest teataja isikuandmete kaitse	20
Lapse abistamine	22

Iga inimese kohustus on lastekaitse seadusest tulenevalt abivajavast lapsest teatada.

Siinse juhendi eesmärk on julgustada igaüht teada andma lapse väärkohtlemisest ja heaolu ohustamisest valla- või linnavalitsuse lastekaitsetöötajale ja vajadusel politseile, kellel on seaduslik alus sekkuda ja võimalused abi osutada.

Kuigi igas valla- või linnavalitsuses ei ole tööl eraldi lastekaitse spetsialisti, on sellegipoolest alati olemas töötaja, kes vastutab lastekaitse eest. Käesolevas juhendis kasutatakse läbivalt üldmõistet lastekaitsetöötaja, tähistamaks lastekaitse eest vastutavat ametnikku valla- või linnavalitsuses, olenemata tema ametinimetusest.

Ennekõike on juhend suunatud lastega iga päev töötavatele spetsialistidele – haridus-, sotsiaal-, meditsiini- ja politseitöötajatele – aitamaks neil täita seadusest tulenevaid kohustusi lapse abivajadusest teatamisel ja abistamisel, järgides samas isikuandmete kaitse põhimõtteid.

Üldjuhul töötavad eelnimetatud spetsialistid asutustes, mis töötlevad isikuandmeid ning tunnevad seetõttu erilist valvsust eraelu puutumatuse suhtes. Andmekaitse põhimõtted ei ole aga takistuseks abivajavast lapsest teatamisel.

Seetõttu annab juhend ülevaate, millistel juhtudel, kellele, millist teavet, ning milliseid kanaleid kasutades abivajava lapse kohta ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja (vanema või eestkostja) nõusolekuta edastada võib ning millistele seadusesätetele toetudes.

Loodetavasti on juhend abiks igaühele, kes märkab abivajavat last ja peab sellest teada andma.

Abivajav laps on üldmõiste, mida käesolevas juhendis läbivalt kasutatakse. **Abivajavate laste hulka kuuluvad ka hädaohus olevad lapsed.** Kuna neid mõisteid seaduses eristatakse, on need eraldi välja toodud ka siin. Oluline on aga rõhutada, et märkamist ja abi ei vaja mitte üksnes hädaohus olev laps, vaid ka muu abivajadusega laps.

Abivajav laps

Abivajava lapse puhul ei ole tagatud tema **turvatumne, areng ja heaolu**. Lapse abivajadus võib tuleneda tema võimalikust väärkohtlemisest (sh vägivallast ja hooletusse jätmisest), aga ka tema sotsiaalsest või hariduslikust erivajadusest, pere toimetulekuraskustest jne.

Lapse abistamiseks ja kaitseks suunatud tegevused hõlmavad lastekaitse- ja võrgustikutööd kõige laiemas tähenduses, sh sotsiaalteenuseid ja -toetusi ning koostööd lapse, tema pere ja lapsega kokkupuutuvate võrgustikuliikmete vahel.

Lapse abistamisel tuleb lähtuda tema individuaalsetest vajadustest ja huvidest.

Hädaohus olev laps

Hädaohus oleva lapse puhul vajab kaitset tema **elu ja tervis**. Hädaoht lapse elule ja tervisele võib tuleneda nii välisest keskkonnast, teiste tegevusest kui ka lapse enda käitumisest.

Hädaohu korral on lapse abivajadus niivõrd akuutne, et nõuab **viivitamatut** sekkumist, et ohtu ära hoida või lõpetada. Ohu tõrjumiseks võib olla vajalik lapse kiire toimetamine turvalistesse tingimustesse.

Kui lapse on hädaohtu seadnud tema pere ja ühelgi muul moel ei ole võimalik ohtu tõrjuda, võib olla põhjendatud lapse eraldamine perekonnast.

Lapse vastu suunatud süüteo toimepanemise kahtlus (sh füüsiline või seksuaalne vägivald; elu ja tervist ohustav hooletusse jätmine; jne) on kriminaal- või väärteomenetluse algatamise aluseks.

Õiguslik alus:

EV Lastekaitse seaduse § 58. Abistamise eesmärk
Lapse abistamise, sealhulgas ka eestkoste ja hoolduse eesmärk on tagada lapse turvatunne, areng, heaolu tema vajadusi ja soove silmas pidades ning toetada tema iseseisvuspüüet.

Näide:

- Laps elab üksi
- Laps vajab erispetsialisti abi, aga vanem ei tunnista seda, ei oska abi küsida, vms
- Laps ei täida koolikohustust
- Laps jooksis kodust ära
- Laps pani toime süüteo

Õiguslik alus:

EV Lastekaitse seaduse § 32. Hädaohus olev laps

(1) Laps vajab viivitamatut abi, kui:

- 1) ta on tingimustes, mis ohustavad tema elu ja tervist;
- 2) laps ise oma käitumise või tegevusega ohustab oma tervist ja arengut.

(2) Hädaohus laps paigutatakse sotsiaaltalituse vastava töötaja otsuse alusel viivitamatult ohutusse tingimustesse ohu möödumiseni või hooldusküsimuste otsustamiseni, selleks tema vanemate või hooldajate nõusolekut küsimata.

Näide:

- Laps on vägivalla ohver
- Laps on tõsiselt haige
- Laps üritas enesetappu
- Laps on tugevas alatoitumuses
- Laps pani toime süüteo

Varane märkamine ja võrgustikutöö lastekaitsetöös

Varane märkamine ja võrgustikutöö on lastekaitse olulisteks alustaladeks. Võrgustiku moodustavad lapsega lähemalt kokkupuutuvad inimesed ning nende tähelepanekud last ohustavatest asjaoludest on lastekaitsetööle oluliseks sisendiks. Märke lapse abivajadusest tuleb osata ära tunda ja julgeda neist teada anda.

Varase märkamise ja teatamise tulemusena on võimalik operatiivselt sekkuda lapse ja tema pere probleemidesse ning osutada vajalikku abi ja toetust. Varane abi osutamine aitab ennetada probleemide kuhjumist ja lapse abivajaduse kasvu.

Õiguslik alus:

Sotsiaalhoolekande seaduse § 24. Laste hoolekanne

(1) Laste hoolekande ning eestkoste korraldamiseks ja laste arenguks soodsa keskkonna kujundamiseks valla- või linnavalitsus:

- 1) toetab ning nõustab last, tema eestkostjat ja lapsi kasvatavaid isikuid, tehes koostööd perekonnaliikmete ja teiste isikutega ning asjaomaste asutustega;
- [...]

Politsei ja piirivalve seaduse § 7⁷. Koostöö muude isikute ja asutustega

(1) Politsei teeb muude isikute ja asutustega oma pädevuses koostööd avalikku korda ähvardava ohu ennetamiseks, tõrjumiseks ja korrarikkumiste kõrvaldamiseks.

Näide:

Abivajavast lapsest teatamine

Igal inimesel on kohustus abivajavast lapsest teatada! Lapse abi ja kaitseta jäämise eest vastutab igaüks, kes märkab lapse abivajadust, aga ei anna sellest teada.

Rohkem teavet võimalikust abi- ja kaitsevajadusest on loomulikult lastega iga päev töötavatel spetsialistidel (õpetaja, huviringi juht, treener, arst, noorsoopolitseinik jne) ning sellevõrra ulatuslikum on ka nende vastutus vastava teabe edastamisel. Ent samamoodi lasub teatamiskohustus kõikidel teistel inimestel, olgu nad juhuslikud möödujad, naabrid, sugulased, mängukaaslaste vanemad jne.

Teatamata jätmist ei saa õigustada sellega, et ei olda kindel, kas kahtlus lapse abivajaduse kohta on piisavalt põhjendatud, või kardetakse, et teatamine võib näida peret süüdistavana või last häbimärgistavana. Teabe olulisuse ja sekkumise vajaduse selgitavad välja ja otsustavad juba asjakohased ametiasutused.

Õiguslik alus:

EV Lastekaitse seaduse § 59. Abi vajavast lapsest teatamine

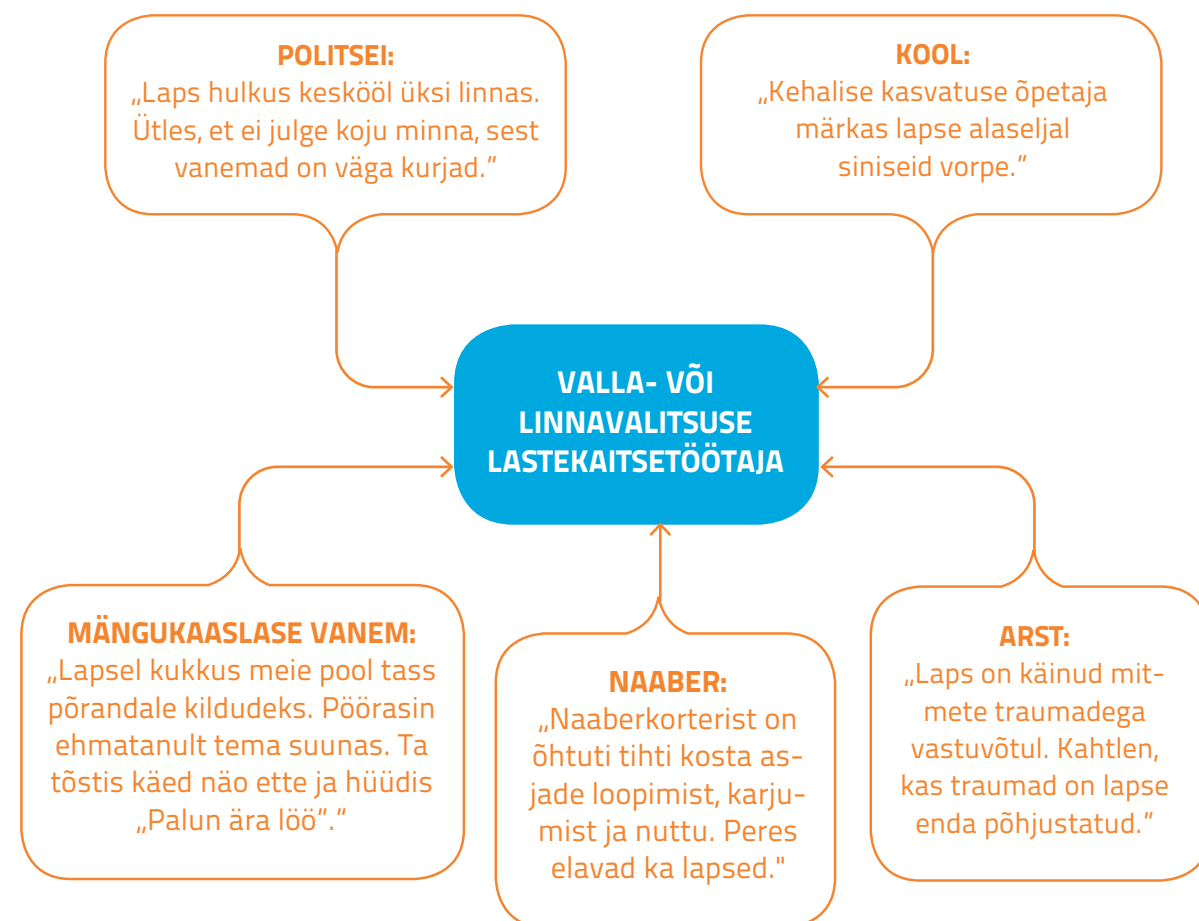
1) Juhul, kui saab teatavaks kaitset ja abi vajava lapse olemasolu, on iga inimese kohus sellest viivitamatult teatada sotsiaaltalitusele, politseile või mõnele teisele abiandvale organile.

[...]

Sotsiaalhoolekande seaduse § 37. Abivajadusest teatamise kohustus

Abi vajava isiku perekonnaliikmed, kohtunik, politseinik, prokurör, ravi- või haridusasutuse juht või muu ametiisik on kohustatud teatama sotsiaalhoolekannet vajavast isikust või perekonnast isiku või perekonna elukohajärgsele valla- või linnavalitsusele.

Näide:

Lapse abivajadust märgates on oluline sellest teatada valla- või linnavalitsusele ja vajadusel politseile. Kontakteeruda võib otse konkreetse lastekaitsetöötajaga valla- või linnavalitsuses või politseitöötajaga politseiprefektuuris. Need on võrgustikuliikmed, kellel on seaduslik alus sekkuda ja võimalused abi osutada.

Kelle poole pöörduda, oleneb last ohustavate tegurite olemusest ja tõsidusest.

ABIVAJAVAST LAPSEST

teata

valla- või linnavalitsusele
võimalusel otse lastekaitsetöötajale

Valla- ja linnavalitsuste kontaktid leiab siit:
www.eesti.ee/est/kontaktid/kohalikud_omavalitsused

Vajadusel juhatab lastekaitsetöötajani valla- või linnavalitsuse üldkontaktidele vastav inimene.

Valla- või linnavalitsuse lastekaitsetöötaja on last ümbritseva võrgustiku sõimpunkt ja lapse abivajadust puudutava teabe peamine koondaja, keda teavitada. Temale laekuvatest infokildudest kujuneb terviklikum pilt lapse abivajadusest ja sobivaimatest sekkumisviisidest.

Valla- või linnavalitsusel on võimalused pakuda lapsele ja tema perele vajalikke sotsiaalteenuseid, sotsiaaltoetuseid või muud abi ning korraldada vajadusel lapse asendushooldust, kui laps eraldatakse perest.

HÄDAOHUS OLEVAST LAPSEST

teata

politseile
ja valla- või linnavalitsusele

Politsei lühinumber 110
Politsei kliendiinfo 612 3000

Teatud juhtudel on vaja pöörduda esmajärjekorras politseisse, eelkõige tõsise ohu ja õigusrikkumiste korral. Ka sellest on hea teada anda valla- või linnavalitsusele, kuigi nende kahe osapoole vahel peab selletagi toimima tõhus infovahetus.

Politsei- ja Piirivalveameti kõigi nelja piirkondliku prefektuuri kriminaalbüroos on moodustatud lastekaitsetalitused, kes tegelevad laste vastu suunatud kuritegude uurimisega. Igas prefektuuris on ametis noorsoopolitseinikud, kes tegelevad ennetus-tegevuse ja korrakaitsega.

Kuriteo asjaolude ilmnemisel on politsei ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust. Prokuratuur juhhib kohtueelset menetlust, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse, ning esindab riiklikku süüdistust kohtus.

Õiguslik alus:

EV Lastekaitse seaduse § 6. Omavalitsuslik lastekaitse
(1) Omavalitsuslik lastekaitse on lapse kaitse ja abi korraldamine ning järelevalve kohaliku omavalitsuse sotsiaaltalituses.
[...]

EV Lastekaitse seaduse § 59. Abi vajavast lapsest teatamine
[...]

(2) Sotsiaaltalitusel on õigus ja kohustus tegutseda kohe, sõltumata kaitset vajava lapse piirkondlikust või muust kuuluvusest.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 8. Kohaliku omavalitsusüksuse ülesanded sotsiaalhoolekande korraldamisel
Kohaliku omavalitsusüksuse ülesanded sotsiaalhoolekande korraldamisel on:
[...]

2) sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmise korraldamine ning sotsiaaltoetuste määramine ja maksimine;
[...]

Sotsiaalhoolekande seaduse § 9. Sotsiaalhoolekandega hõlmatus

(1) Vallas või linnas elavale isikule on kohustatud sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist korraldama elukohajärgne valla- või linnavalitsus.
[...]

Õiguslik alus:

Politsei ja piirivalve seaduse § 3. Politsei ülesanded
(1) Politsei ülesanneteks on:

1) avalikku korda ähvardava ohu ennetamine, väljaselgitamine, tõrjumine ja avaliku korra rikkumise kõrvaldamine

[...]

7) süütegude menetlemine ja karistuste täideviimine seaduses sätestatud alustel ja korras;

[...]

Kriminaalmenetluse seadustiku § 30. Prokuratuur kriminaalmenetluses

(1) Prokuratuur juhhib kohtueelset kriminaalmenetlust, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindab riiklikku süüdistust kohtus.

Näiteid süütegudest, mis võivad olla lapse vastu suunatud:

Karistusseadustiku

[...]

§ 120. Ähvardamine

§ 121. Kehaline väärkohtlemine

§ 122. Piinamine

§ 123. Ohtu asetamine

§ 124. Abita jätmine

[...]

§ 141. Vägistamine

§ 142. Sugulise kire vägivaldne rahuldamine

§ 143. Suguühendusele sundimine

§ 143¹. Sugulise kire rahuldamisele sundimine

§ 144. Suguühendus järeltulijaga

§ 145. Suguühendus lapsealisega

§ 146. Sugulise kire rahuldamine lapsealisega

[...]

Jne.

EV Lastekaitse seaduse § 32. Hädaohus olev laps
[...]

(2) Hädaohus laps paigutatakse sotsiaaltalituse vastava töötaja otsuse alusel viivitamatult ohutusse tingimustesse ohu möödumiseni või hooldusküsimuste otsustamiseni, selleks tema vanemate või hooldajate nõusolekut küsimata.

Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse

Andmekaitse põhimõtted ei takista abivajavast lapsest pädevale asutusele teatamist!

Abivajavast lapsest võib teatada ja vajadusel edastada lapse abivajadusega seotud (sh delikaatseid) isikuandmeid valla- või linnavalitsusele ja politseile ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja teadmise ja nõusolekuta, kuna nendel asutustel on seadusjärgne õigus lapsega seotud isikuandmete töötlemiseks. Just valla- või linnavalitsusele ja politseile on seadusandja esmajärgus pannud kohustuse abivajava lapse õigusi kaitsta.

Valla- või linnavalitsus ja politsei on haldusorganid, kellel on lubatud isikuandmeid töödelda, kui seda tehakse seaduses ettenähtud avalike ülesannete ja kohustuste täitmiseks.

Iga seadusest tuleneva ülesande täitmiseks ei ole vaja seaduses erivolitust isikuandmete töötlemiseks. Piisab üldvolitusest, kui isikuandmete töötlemise vajadus on haldusorganile seadusega pandud kohustuse täitmiseks hädavajalik.

Valla- või linnavalitsuse ülesanne korraldada lastekaitset ja kohustus abivajavat last aidata tulenevad lastekaitse seadusest ja sotsiaalhoolekande seadusest. Politsei ülesanne ennetada ja tõrjuda ohtu inimestele ning uurida inimeste vastu suunatud süütegusid tuleneb politsei ja piirivalve seadusest.

On ka teisi haldusorganeid, kellel on seaduse alusel õigus isikuandmeid töödelda ja kellele võib lapse abivajadusega seotud isikuandmeid edastada ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja teadmise ja nõusolekuta. Näiteks prokuratuurile, kes juhib kohtueelset menetlust. Maavanema poole, kes kontrollib sotsiaalteenuste kvaliteeti, ning õiguskantsleri poole, kes teostab järelevalvet põhiõiguste ja vabaduste tagamise üle, võib pöörduda näiteks siis, kui hoolimata abivajava lapse kohta teatamisest valla- või linnavalitsusele ja politseile ei ole laps abi saanud.

Nendele isikutele, asutustele või organisatsioonidele (nt kodanikuühendused), kellele ei ole reeglina isikuandmete töötlemise õigust seaduse alusel antud, võib lapse isikuandmeid edastada üksnes lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekul.

Õiguslik alus:

Isikuandmete kaitse seaduse § 10. Isikuandmete töötlemise lubatavus

[...]

(2) Haldusorgan võib isikuandmeid töödelda üksnes avaliku ülesande täitmise käigus seaduse, välislepingu või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohalduva õigusaktiga ettenähtud kohustuse täitmiseks.

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 14. Isikuandmete töötlemine andmesubjekti nõusolekuta

(1) Isikuandmete töötlemine on lubatud andmesubjekti nõusolekuta, kui isikuandmeid töödeldakse:

1) seaduse alusel;

[...]

(2) Isikuandmete edastamine või nende juurdepääsu võimaldamine andmete töötlemiseks kolmandale isikule on lubatud andmesubjekti nõusolekuta:

1) kui kolmas isik, kellele andmed edastatakse, töötleb isikuandmeid seaduse, välislepingu või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohalduva õigusaktiga ettenähtud ülesande täitmiseks;

2) üksikjuhtumil andmesubjekti või muu isiku elu, tervise või vabaduse kaitseks, kui andmesubjektilt ei ole võimalik nõusolekut saada;

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 15. Andmesubjekti teavitamine isikuandmete töötlemisest

[...]

(2) Andmesubjekti ei ole vaja tema isikuandmete töötlemisest teavitada:

[...]

3) kui isikuandmete töötlemine on ette nähtud seaduses, välislepingus või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohaldavas õigusaktis;

[...]

5) käesoleva seaduse § 20 lõikes 1 sätestatud juhtudel.

**EV lastekaitse seaduse § 6 lg 1 ja § 59 lg 2 ning sotsiaalhoolekande seaduse § 24 lg 1 ja § 37 seavad valla- või linnavalitsuse ülesandeks lapse kaitse ja abi, samuti lapse hoolekande ja eestkoste korraldamise. Antud sätted koostoi-
mes isikuandmete kaitse seaduse § 10 lõikega 2 annavad valla- või linnavalitsusele õiguse töödelda isikuandmeid, mis on vajalikud laste kaitse, abistamise, hoolekande ja eestkoste korraldamiseks.**

Politsei ja piirivalve seaduse § 7⁴⁶. Isikuandmete töötlemine

(1) Politseil on välislepingu või Euroopa Liidu otsekohalduva õigusakti täitmiseks õigus töödelda isikuandmeid.

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 5. Isikuandmete töötlemine

Isikuandmete töötlemine on iga isikuandmetega tehtav toiming, sealhulgas isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine ja avalikustamine, juurdepääsu võimaldamine isikuandmetele, päringute teostamine ja väljavõtete tegemine, isikuandmete kasutamine, edastamine, ristikasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine, või mitu eelnimetatud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist ja kasutatavatest vahenditest.

Abivajava lapse, tema pere ja lähedaste isikuandmete kaitse

Abivajavast lapsest teate saajana kohustuvad valla- või linnavalitsus ja politsei arvestama nii lapse kui ka tema pere või lähedaste õigusega privaatsusele ning kaitsma nende isikuandmeid kuritarvituste eest. Valla- ja linnavalitsused ning Politsei- ja Piirivalveamet kui asutused ter-vikuna ja nende asutuste iga töötaja eraldi on kohustatud järgima andmekaitse nõudeid.

Isikuandmed, mida valla- või linnavalitsus ja politsei peavad kaitsma, hõlmavad nii mittedeli-kaatseid (nt elukoht, haridustase) kui delikaatseid (nt etniline päritolu, tervises seisund või puue, seksuaalelu) andmeid.

Esiteks peavad valla- või linnavalitsuse ja politsei töötajad kasutama lapse ja tema pere või lähedastega seotud isikuandmeid ainult oma tööks lapse abistamisel, hoidma isikuandmeid saladuses väljaspool oma tööd ning omama andmekaitsealast väljaõpet.

Teiseks on lapse ja tema pere või lähedastega seotud isikuandmed valla- või linnavalitsuses ja politseis üldjuhul asutusesiseseks kasutamiseks ning nendele juurdepääs piiratud. Juurde-pääsu võib piirata ka sellisel juhul, kui andmeid peaks küsima laps ja/või tema seaduslik esin-daja. Näiteks võib andmete väljastamisest lapsele ja/või tema seaduslikule esindajale keeldu-da, kui see võib kahjustada last. Üldlevinumaks põhjuseks võib olla huvide konflikt lapse ja tema seadusliku esindaja vahel. Näiteks võib vanem olla lapse abivajaduse põhjustaja, last väärkoheldes või lapse erivajadust eirates.

Kolmandaks peavad valla- või linnavalitsuse ja politsei töötajad oma töös lähtuma üksnes neist lapse ja tema pere või lähedastega seotud isikuandmetest, mis on abivajava lapse õigus-te kaitseks vajalikud. Abivajavast lapsest teate saamisel talletatakse valla- või linnavalitsuses ja politseis vaid need andmed, mis on asjassepuutuvad ja kustutatakse mittevajalik teave. Millised andmed siis ikkagi on asjassepuutuvad, oleneb konkreetsest olukorrast. Kahtluse korral tasub kindlasti eelnevalt valla- või linnavalitsusest ning politseist üle küsida, milliseid andmeid neil vaja on.

Lisaks, kohtueelse kriminaalmenetluse andmeid võib avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses.

Näide:

Lapse abivajadusega seotud isikuandmed:

„Teismeline elab üksi, oleks vaja välja selgitada põhjused ning juhendamise ja järelevalve vajadus (nt tugiisik vms).“

„Ema on ajutiselt lapse ainuhooldaja ja võib vajada tuge lapse eest hoolitsemisel (nt nõustamine, toetused, pika-päevarühm vms).“

„Lapse vanem peab käima regulaarselt ravil. Vastasel juhul võib üheks tagajärjeks olla lapse hooletusse jätmi-ne. Lisainfo saamiseks pöörduge raviautuse sotsiaal-töötaja poole.“

Isikuandmed, mis ei tarvitse olla seotud lapse abivajadusega:

„Teismeline elab üksi ja tal on mitmeid seksuaalsuhteid oma koolikaaslastega.“

„Lapse isa, kelle illegaalselt saadud tulu on olnud seni pere peamiseks sissetulekuks, on vanglas varguses kahtlustatavana.“

„Lapse emal on raskekujuline depressioon, mis vajab re-gulaarset teraapilist ja medikamentooset ravi.“

Õiguslik alus:

Isikuandmete kaitse seaduse § 4. Isikuandmed

- (1) Isikuandmed on mis tahes andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, sõltumata sellest, millisel kujul või millises vormis need andmed on.
- (2) Delikaatsed isikuandmed on:
 - 1) poliitilisi vaateid, usulisi ja maailmavaatelisi veendumusi kirjeldavad andmed, välja arvatud andmed seadusega ettenähtud korras registreeritud eraõiguslike juriidiliste isikute liikmeks olemise kohta;
 - 2) etnilist päritolu ja rassilist kuuluvust kirjeldavad andmed;
 - 3) andmed tervises seisundi või puude kohta;
 - 4) andmed pärilikkuse informatsiooni kohta;
 - 5) biomeetrilised andmed (eelkõige sõrmejälje-, peopesajälje- ja silmairisekujutis ning geenandmed);
 - 6) andmed seksuaalelu kohta;
 - 7) andmed ametiühingu liikmelisuse kohta;
 - 8) andmed süüteo toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumi-se asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist.

Isikuandmete kaitse seaduse 4. peatükk, sh

§ 26. Isikuandmeid töötlevatele isikutele esitavad nõuded

- (1) Füüsiline isik, kes isikuandmete töötleja alluvuses töötleb isikuandmeid, on kohustatud neid töötleva käesolevas seaduses lubatud eesmärkidel ja tingimustel ning vastutava töötleja antud juhiste ja korralduste kohaselt.
- (2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isik on kohustatud hoidma saladuses talle tööülesannete täitmisel tea-tavaks saanud isikuandmeid ka pärast töötlemisega seotud tööülesannete täitmist või töö- või teenistussuhte lõppemist.
- (3) Isikuandmete töötleja on kohustatud tagama oma alluvuses isikuandmeid töötlevate isikute väljaõppe isikuand-mete kaitse alal.

Avaliku teabe seaduse § 34. Piiratud juurdepääsuga teave

[...]

- (2) Käesoleva seaduse alusel võib asutuse juht kehtestada teabele juurdepääsupiirangu, tunnistades teabe asutuse-siseseks kasutamiseks mõeldud teabeks.

Avaliku teabe seaduse § 35. Teabe asutusesiseseks tunnistamise alused

(1) Teabevaldaja on kohustatud tunnistama asutusesiseks kasutamiseks mõeldud teabeks:

- 1) kriminaal- või väärteomenetluses kogutud teabe, välja arvatud vastavalt väärteomenetluse seadustikus ja kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud tingimustel avaldatava teabe;

[...]

- 11) teabe, mis sisaldab delikaatseid isikuandmeid;

- 12) teabe, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu puutumatust;

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 20. Teabe ja isikuandmete saamise õiguse piirangud

(1) Andmesubjekti õigust saada teavet ja enda kohta käivaid isikuandmeid isikuandmete töötlemisel piiratakse, kui see võib:

- 1) kahjustada teise isiku õigusi ja vabadusi;
- 2) ohustada lapse põlvnemise saladuse kaitset;
- 3) takistada kuriteo tõkestamist või kurjategija tabamist;
- 4) raskendada kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamist.

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 6. Isikuandmete töötlemise põhimõtted

Isikuandmete töötleja on kohustatud isikuandmete töötlemisel järgima järgmisi põhimõtteid:

[...]

- 2) eesmärgikohasuse põhimõte – isikuandmeid võib koguda üksnes määratletud ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks ning neid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötluse eesmärkidega kooskõlas;
- 3) minimaalsuse põhimõte – isikuandmeid võib koguda vaid ulatuses, mis on vajalik määratletud eesmärkide saavutamiseks;

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 24. Isikuandmete töötlemise nõuded

Isikuandmete töötleja on isikuandmete töötlemisel kohustatud:

- 1) eesmärkide saavutamiseks mittevajalikud isikuandmed viivitamata kustutama või sulgema, kui seadus ei näe ette teisiti;

[...]

Kriminaalmenetluse seadustiku § 214. Kohtueelse menetluse andmete avaldamise tingimused

(1) Kohtueelse menetluse andmeid võib avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses ning käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud tingimustel.

(2) Kohtueelse menetluse andmete avaldamine on lubatud kriminaalmenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides, kui see ülemäära:

- 1) ei soodusta kuritegevust ega raskenda kuriteo avastamist;
- 2) ei kahjusta Eesti Vabariigi või kriminaalmenetluse huve;
- 3) ei sea ohtu ärisaladust ega kahjusta juriidilise isiku tegevust;
- 4) ei kahjusta andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti delikaatsete isikuandmete avaldamise puhul.

(3) Kui kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu rikutakse, võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel trahvida menetlusosalist, kriminaalmenetluses osalevat muud isikut või menetlusvälist isikut kohtumääruse alusel. Kahtlustatavat ja süüdistatavat ei trahvita.

Isikuandmete edastamise kanalid ja turvameetmed

Abivajavast lapsest teatamist ei tohiks takistada ka küsimus, millise kanali kaudu teavitada.

Teisisõnu ei oma tähendust, kas teatada abivajavast lapsest telefonis, elektrooniliselt või kirja teel. Kõikide nende kanalite puhul on valla- või linnavalitus ja politsei kohustatud täitma isikuandmete turvameetmeid, st kontrolli oma seadmete ja tarkvara üle.

Kui abivajavast lapsest teataja kahtleb oma andmesidevahendite usaldusväärsuses, siis võib kaaluda erinevaid variante, kuidas edastatavate isikuandmete turvalisust tagada.

Näiteks võib esmalt teada anda üksnes seda, et laps vajab abi ning otsustada koos teabe saajaga, kuidas abivajadusega seotud delikaatseid isikuandmeid turvaliselt edastada.

E-kirja teel pöördudes aitab edastavaid andmeid kaitsta krüpteerimine, kui saatjal selline võimalus on. Krüpteerimine eeldab eelnevat kokkulepet kirja adressaadiga, kes ainsana saab oma ID-kaardi abil kirja avada. Vastasel korral võib reageerimine lapse abivajadusele hilineda näiteks adressaadi töölt eemalviibimise (nt haiguse, puhkuse) tõttu.

Õiguslik alus:

Isikuandmete kaitse seaduse 4. peatükk, sh

§ 25. Isikuandmete organisatsioonilised, füüsilised ja infotehnilised turvameetmed

[...]

(2) Isikuandmete töötleja on isikuandmete töötlemisel kohustatud:

[...]

- 6) tagama, et isikuandmete edastamisel andmesidevahenditega ja andmekandjate transportimisel ei toimuks isikuandmete omavolilist lugemist, kopeerimist, muutmist või kustutamist;

[...]

Riigi- ja kohaliku omavalitsuse andmekogudele tulenevad turvanõuded (sh krüpteerimise kohta) Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määrusest nr 252 „Infosüsteemide turvameetmete süsteem”. Samad nõuded laienevad ka avalik-õiguslike ja eraõiguslike asutuste ja isikute infosüsteemidele, kui nad on X-teega liidestatud, tulenevalt Vabariigi Valitsuse 24.04.2008 määrusest nr 78 „Infosüsteemide andmevahetuskiht”.

Näide:

Esialgne teade: „Haiglas on vägivalla tunnustega laps.”

Vastavalt vajadusele: Väljavõtteid lapse haigusloost, mis seotud kogetud vägivallaga (nt kirjeldused kehavigastustest ja kaasnevatest psühhosomaatilistest häiretest nagu kõhu- ja peavalud, enurees, vms).

Abivajavast lapsest teataja isikuandmete kaitse

Vajaduse korral võib abivajavast lapsest teataja jääda anonüümseks, st ta ei pea ütlema oma nime valla- või linnavalitsusele ja politseile. Anonüümsuse tõttu võib aga kannatada teate usaldusväärsus ja kontrollitavus ning seeläbi võimalus last abistada ja kaitsta.

Samas kui abivajavast lapsest teataja avaldab oma andmed (nimi, kontaktid, seos lapsega vms), siis on valla- või linnavalitsusel ja politseil ka teataja andmete suhtes kohustus järgida andmekaitse põhimõtteid, sh kui laps ja/või tema seaduslik esindaja peaks küsima, kes lapse abivajadusest teatas.

Valla- või linnavalitsusel ja politseil, samuti asutusel, kus abivajavast lapsest teataja töötab, on võimalik piirata juurdepääsu teataja isikuandmetele (sh nimele), st tunnistada need üksnes asutusesiseseks kasutamiseks ja keelduda nende väljastamisest küsijale. Näiteks võib selline piirang olla põhjendatud, kui juurdepääs teataja isikuandmetele kahjustaks kriminaal- või väärteomenetlust või teataja eraelu puutumatust (sh turvalisust).

Kui abivajavast lapsest teatab ametiisik asutuse esindajana ning teatamine on dokumenteeritud (ametlik kiri, vestluse protokoll vms), siis asutuse esindaja andmetele üldjuhul juurdepääsupiirangut seada ei saa.

Teabe suhtes, mida saab teabenõudega välja küsida, ei saa ühelgi juhul garanteerida täielikku anonüümsust. Igal konkreetsel juhul peab aga teabe küsija oma teadmishajadust põhjendama ja teabe valdaja seda hindama.

Samas hirm oma isiku ilmsikstuleku osas ei tohiks kedagi tagasi hoida abivajavast lapsest teatamisel. Näiteks kui kardetakse lapse seadusliku esindaja reaktsiooni, siis võiks mõelda, mida tunneb laps sellise inimese meelevaldas.

Õiguslik alus:

Teataja isikuandmetele juurdepääsu piiramise õiguslikud alused olenevad sellest, kas andmeid töötleb avaliku võimu kandja ja seega avaliku teabe valdaja või eraõiguslik isik, kes ei täida avalikke ülesandeid.

Avaliku teabe valdajad on riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused (sh valla- või linnavalitsus, politsei, aga ka munit-sipaalkool jne), avalik-õiguslikud juriidilised isikud (nt ülikool) ning eraõiguslikud isikud avalike ülesannete täitmise osas (nt erakool, ravisutus jne), kelle tegevust teabele juurdepääsu võimaldamisel ja piiramisel reguleerib eelkõige avaliku teabe seadus.

Avaliku teabe seaduse § 3. Avalik teave

(1) Avalik teave (edaspidi teave) on mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites.
[...]

Avaliku teabe seaduse § 5. Teabevaldaja

(1) Teabe valdajaks on:

- 1) riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus;
- 2) avalik-õiguslik juriidiline isik;
- 3) eraõiguslik juriidiline isik ja füüsiline isik käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud tingimustel.

(2) Eraõiguslikule juriidilisele isikule ja füüsilisele isikule laienevad teabevaldaja kohustused, kui isik täidab seaduse, haldusakti või lepingu alusel avalikke ülesandeid, sealhulgas osutab haridus-, tervishoiu-, sotsiaal- või muid avalikke teenuseid, - teabe osas, mis puudutab nende ülesannete täitmist.

[...]

Avaliku teabe seaduse § 8. Juurdepääs teabele

(1) Juurdepääs teabele võimaldatakse teabevaldaja poolt:

- 1) teabenõude täitmisega;

[...]

Avaliku teabe seaduse § 23. Teabenõude täitmisest keeldumine

(1) Teabevaldaja keeldub teabenõude täitmisest, kui:

- 1) taotletava teabe suhtes kehtivad juurdepääsupiirangud ja teabenõudjal ei ole taotletavale teabele juurdepääsuõigust;

[...]

Vaata ka juhendi lk 17-18.

Eraõiguslikud isikud, kes ei täida avalikke ülesandeid (nt spordiklubi), on kohustatud isikuandmete töötlemise kohta infot andma üksnes isikuandmete kaitse seadusest lähtuvalt.

Avalikke ülesandeid mittetäitvalt eraõiguslikult isikult on oma isikuandmete töötlemise (sh edastamise) kohta teavet õigus küsida andmesubjektile. Lapsele ja/või tema seaduslikule esindajale ei pea ütlema, milline konkreetne töötaja asutuses lapse abivajadusele tähelepanu juhtis. Laps ja/või tema seaduslik esindaja võib küsida üksnes selle asutuse nime ja kontaktandmeid, kes lapse andmeid edastas, aga mitte selles asutuses lapse andmeid töödeldud töötaja omi.

Isikuandmete kaitse seaduse § 19. Andmesubjekti õigus saada teavet ja tema kohta käivaid isikuandmeid

(1) Andmesubjekti soovil peab isikuandmete töötleja andmesubjektile teatavaks tegema:

[...]

- 6) isikuandmete töötleja või tema esindaja nime ning isikuandmete töötleja aadressi ja muud kontaktandmed.

Isikuandmete kaitse seaduse § 7. Isikuandmete töötleja

(1) Isikuandmete töötleja on füüsiline või juriidiline isik, välismaa äriühingu filiaal või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus, kes töötleb või kelle ülesandel töödeldakse isikuandmeid.

[...]

Isikuandmete kaitse seaduse § 9. Kolmas isik

Kolmas isik on füüsiline või juriidiline isik, välismaa äriühingu filiaal või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus, kes ei ole:

[...]

- 3) füüsiline isik, kes isikuandmete töötleja alluvuses töötleb isikuandmeid.

Lapse abistamine

Ka pärast seda, kui teave abivajavast lapsest on jõudnud valla- või linnavalitsuse ja politseini, on endiselt vajadus võrgustikutöö ja teabe vahetuse järele.

Erinevate lapsega kokkupuutuvate võrgustikuliikmete koostöös ja ülesandeid jagades on võimalik last abistada mitmekülgsemalt ja edukamalt. Kui lapse abivajadus nõuab pikema-ajalist sekkumist, siis ei tarvitse esialgselt edastatud teabest piisata, et otsustada sobivaimate abistamisviiside või abivajaduse äralangemise üle.

Valla- või linnavalitsus ja politsei kui haldusorganid lähtuvad oma töös uurimispõhimõttest, ning neil on kohustus küsida täpsustavaid küsimusi ja uurida asja põhjalikult. Seetõttu võivad olla õigustatud valla- või linnavalitsuse ja politsei palved edastada täiendavaid andmeid lapse abivajaduse kohta.

Lapse abistamise käigus avalikule võimule edastatavatele andmetele lapse ja tema pere kohta kehtivad samad reeglid, mida on eelnevalt kirjeldatud abivajavast lapsest teatamise kontekstis.

Teisisõnu peab teave, mida valla- või linnavalitsus ja politsei paluvad, aitama kaasa lapse abistamise eesmärgile ja hõlmama üksnes neid andmeid, mis selle eesmärgi täitmiseks vajalikud on.

Võrgustiku teised liikmed (kool, lasteaed, haigla, perearst, muid teenuseid pakkuv asutus või organisatsioon jne) võivad last ja tema peret puudutavaid andmeid edastada ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekuta valla- või linnavalitsusele ja politseile, kellel on seaduse alusel lapse abistamiseks ja kaitseks vajalike isikuandmete töötlemise õigus. Samadel põhimõtetel võib toimuda isikuandmete jagamine valla- või linnavalitsuste omavahelises suhtluses ja politseiga koostöös.

Valla- või linnavalitsus ja politsei ise võivad ülejäänud võrgustikuliikmetele lapse isikuandmeid edastada üksnes lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekul.

Õiguslik alus:

Haldusmenetluse seadustiku § 6. Uurimispõhimõte

Haldusorgan on kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid omal algatusel.

Näide:

Rohelise joonega nool tähistab isikuandmete edastamist, mis võib toimuda ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekuta.

Oranži joonega nool tähistab isikuandmete edastamist, mis võib toimuda üksnes lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekul.

Lasteombudsman
Õiguskantsleri Kantselei
Kohtu 8, 15193 Tallinn
www.lasteombudsman.ee

Juhend on arvutivõrgus kättesaadav:
<http://lasteombudsman.ee/et/taiskasvanu/infomaterjalid>

TEATA ABIVAJAVAST LAPSEST!

Laps vajab abi, kui ohus on tema elu, tervis, turvatunne, areng või heaolu.

Igaühel on kohustus teatada abivajavast lapsest!

Teatada tuleb
valla- või linnavalitsusele (võimalusel otse lastekaitsetöötajale)
ja vajadusel politseile.

Valla- või linnavalitsus ja politsei on haldusorganid,
kellel on seadusest tulenevalt avalik ülesanne
abistada ja kaitsta last.

Selle ülesande täitmise eesmärgil võivad valla- või linnavalitsus ja politsei töödelda isikuandmeid, mis puudutavad lapse abivajadust.

Kuna valla- või linnavalitsusel ja politseil on õigus isikuandmeid töödelda, võib neile ka edastada andmeid lapse abivajaduse kohta ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekuta.

ANDMEKAITSE EI OLE
TAKISTUSEKS.

www.lasteombudsman.ee